

ЗМІСТ

І. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сучасний стан та основні особливості системи стратегічного планування в Україні (<i>Горшкова Н.І., Сітнікова Н.П., Боліла Т.В.</i>)	10
1.2. Методи та підходи до прогнозування макропоказників на середньострокову перспективу (<i>Богомазова В.М., Заворотько О.В.</i>)	22
1.3. Визначення і прогнозування показників продуктивності праці (<i>Беседін В.Ф., Горшкова Н.І., Кожем'якіна С.М., Могілат І.М., Ревенко А.П.</i>)	38
1.4. Аналіз формування та виконання основних положень політики перерозподілу доходів за секторами економіки (<i>Сергієнко О.М., Лебедева Т.В., Могілат І.М.</i>)	49
1.5. Прогнозування розвитку економіки у складі стратегії економічного і соціального розвитку України на довгострокову перспективу (<i>Пенькова О.Г.</i>)	60
1.6. Цінові методи регулювання діяльності природних монополій (<i>Беседін В.Ф., Островецький В.І.</i>)	69
1.7. Трансформація секторальної структури національних економічних систем в умовах постіндустріалізації (<i>Гончаров Ю.В., Олешко А.А.</i>)	80
1.8. Прогноз і оцінка структурних зрушень в основних агрегатах ВВП (<i>Циганюк А.В.</i>)	86
1.9. Державна політика захисту економічних інтересів як складова стратегії економіки України (<i>Школенко О.Б.</i>)	96
1.10. Стратегия развития внешнеэкономических связей: Украины и Бангладеш (<i>Абедин М. Д.</i>)	102
1.11. Стратегічне прогнозування та планування у формуванні суспільного розвитку (<i>Кузьменко Р.В.</i>)	107
1.12. Особливості стратегічного планування аграрної сфери економіки України (<i>Фицик Л. А.</i>)	117
1.13. Стратегічні питання розвитку туризму в Україні (<i>Соловійов Д.І.</i>)	121
1.14. Сучасні тенденції розвитку готельного господарства України (<i>Гладуняк Ю.В.</i>)	125
1.15. Теоретичні аспекти розробки стратегії соціально-економічного розвитку (<i>Поляков М.А.</i>)	131
1.16. Стратегія залучення найманої праці у виробничий процес у трансформаційному періоді (<i>Пацалюк І.О.</i>)	135
1.17. Стратегічні аспекти трансформації вищої освіти в Україні (<i>Саквенко Т.М.</i>)	140
1.18. Проблеми та реалії стратегічного планування соціально-економічного розвитку України (<i>Міщук О. В.</i>)	143

1.12. Особливості стратегічного планування аграрної сфери економіки України

Перебудова системи економічних відносин в нашій країні закономірно пробудила інтерес до питань стратегічного планування, яке вважається одним з найбільш ефективних інструментів управління господарською діяльністю. Сучасні темпи змін в економіці настільки стрімкі, що лише воно є найбільш дієвим засобом формального прогнозування майбутніх перспектив і можливостей, обґрунтування шляхів досягнення поставлених завдань.

Проте навіть на промислових підприємствах стратегічне планування поки не знайшло широкого застосування. Методи довгострокового екстраполятивного планування, що використовувалися ще в недалекому минулому, в умовах динамічного змінного зовнішнього середовища і конкуренції вже не працюють, а багатий зарубіжний досвід у наших умовах не завжди прийнятний.

В аграрному секторі ситуація ще складніша. Галузь має таку яскраво виражену специфіку, що обумовлює необхідність вироблення нових підходів, які б базувалися на основних засадах теорії і практики стратегічного планування і разом з тим були адаптовані до аграрного виробництва.

Корисність і необхідність існування сільськогосподарських підприємств не викликає сумніву, проте економічна ситуація останніми роками складалася для них не найкращим чином, що серйозно ускладнювало виконання їх основного завдання. Відсутність надійного захисту і підтримки з боку держави призвела до зміни орієнтації організацій аграрної сфери. Замість виконання суспільних цілей вони часто вимушені слідувати цілям виживання і підтримки жителів місцевості, де розташовуються. Все це ускладнює вироблення адекватної стратегії розвитку підприємств, призводить до переважання в управлінні відповідних реакцій над випереджаючими діями, нівелює роль планування. Таким чином, на нашу думку, в сучасних умовах слід вести мову не стільки про визначення місії в стратегічному плануванні на підприємствах агробізнесу, скільки про розробку комплексу досяжних цілей. Основи стратегічного планування закладено в працях А. Гальчинського, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, В. Трегобчука, та ін. Методологічні проблеми стратегічного планування як фактора економічного розвитку є предметом наукових інтересів багатьох провідних українських та зарубіжних вчених. У наукових публікаціях останніх років [22; 23; 46; 84], висвітлювалися окремі теоретичні та практичні аспекти даної проблеми.

Однак до цього часу серед фахівців немає єдиного погляду на питання особливостей стратегічного планування аграрної сфери. Ознайомлення з напрацюваннями, зокрема російських науковців [5; 6] свідчить про необхідність подальшого уточнення методологічної бази стратегічного планування сільськогосподарського виробництва як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні.

Незавершеними є й підходи до формування понятійного апарату, який використовується фахівцями при дослідженні основних галузевих особливостей сільського господарства та їх відображення в стратегічному плануванні. Потребує також подальшого опрацювання й сама процедура практичної реалізації стратегії планування та механізм контролю даного процесу і внесення необхідних коректив.

Інтерес до організаційних змін та інноваційної активності в Україні обумовлений в першу чергу загальноекономічними передумовами. Серед них: тенденції економічного зростання; зменшення податкового навантаження на підприємства; зниження процентних ставок і, як наслідок, зменшення вартості зовнішнього фінансування; певне впорядкування відносин власності.

З точки зору актуальності зарубіжного досвіду для вироблення рекомендацій найбільший інтерес представляють не тільки найсучасніші досягнення, але і досвід 1960-х рр., коли концепція стратегічного планування всюди впроваджувалася «з нуля». Аналіз ряду публікацій дозволив зробити висновок, що за кордоном інтенсивність заходів щодо введення системи стратегічного планування мала залежність, яка може бути зображена S-подібною кривою, тобто періоди активного розповсюдження концепції змінювалися явним зниженням інтересу до неї.

У сучасних українських умовах є всі підстави вважати, що виділені фази перетнуться або навіть перекриють одна одну. Цьому сприяють чинники, які прискорюють, так і одночасно уповільнюють введення стратегічного планування в аграрній сфері. До першої групи відносяться: наявність великих сільськогосподарських підприємств та активний розвиток корпоративних структур; досвід господарюючих суб'єктів, які звикли діяти в умовах постійного зовнішнього середовища, що змінюється; наявність формалізованої «імпортованої» методології стратегічного планування, хай і непридатної для прямого запозичення, але таку, яка істотно спрощує розробку власних методик; накопичений (хоча і частково втрачений) досвід внутрішньогосподарського планування в умовах госпрозрахунку. До другої групи чинників входять: український рівень впровадження нових інформаційних технологій в управлінні сільськогосподарськими підприємствами; недостатність ресурсного забезпечення цього процесу; проведення управлінських процедур без урахування особливостей економіки і підприємства, а також розвиток подальшого скептицизму по відношенню до організаційних інновацій після неминучої в даному випадку невдачі; застаріла організаційна структура більшості підприємств, що сформувалася в умовах командно-адміністративної системи; проблема ефективного власника і агентська проблема, тобто недостатня зацікавленість власників у довгостроковому розвитку підприємства та їх ефективного контролю за діяльністю адміністрації; нестабільність економічної та політичної ситуації.

Формалізована система стратегічного планування заснована на впровадженні спеціально розроблених процедур планування, форматів документації і представлення даних, структуризації вхідної і вихідної

інформації. Ключовими елементами документації, яка застосовується в системі стратегічного планування, виступають плани і програми. Проте, не вся вхідна і особливо вихідна інформація повинна бути представлена в письмовій або електронній формі. Вона може передаватися тільки в усній формі, через участь самих керівників і фахівців різних рівнів в процесі планування. Це необхідна умова функціонування системи стратегічного планування. Істотну допомогу при розробці концепції впровадження і на інших його етапах господарство може отримати від сторонніх консультантів. Так, українські банки для їх залучення в цілях впровадження стратегічного планування використовували програму розвитку фінансових інститутів Всесвітнього банку, а ряд промислових підприємств — програму технічної допомоги Євросоюзу TACIS. Проте, для сільськогосподарських організацій залучення зарубіжних консультантів може носити украй обмежений характер через істотні відмінності структури аграрного виробництва України та економічно розвинених країн. Крім того, великі сільськогосподарські підприємства України вимагають зовсім інших підходів в управлінні інноваціями у порівнянні з зарубіжними фермерськими господарствами.

Таким чином, однією з найважливіших передумов впровадження стратегічного планування є становлення інституту вітчизняних консультантів, здатних адаптувати західні методики для промислових підприємств до особливостей українського аграрного виробництва, розробити нестандартні підходи.

Процес стратегічного планування і формування стратегії підприємства представляється у вигляді моделі функціональних зв'язків і взаємозалежностей динамічних елементів такого планування. Основу стратегічних планів складає моніторинг тенденцій, ризиків прогноз можливостей у зовнішньому оточенні організації, всебічний прогноз її майбутнього стану, перш за все науково-технічного прогресу.

Слід зазначити, що на етапі вироблення концепції впровадження може виявитися доцільним створення відділу стратегічного планування. У його функції повинні входити: організація безперервної роботи з вироблення стратегії ітераційного процесу; організаційне проектування для реалізації стратегічних цілей; прийняття рішень окремих підрозділів, напрямів діяльності та інвестиційних проектів; розподіл ресурсів підприємства в цілому [5, С.34].

Можна припустити, що з розвитком інформаційних технологій управління підприємствами і ускладненням господарської організації вдосконалення внутрішньогосподарчих комунікацій з метою збільшення організаційної гнучкості, і, як наслідок, інноваційної сприйнятливості, стане основним напрямом розвитку стратегічного управління. Впровадження системи стратегічного планування вимагає значних ресурсів. Тому ресурсне забезпечення цього процесу спеціальним підрозділом сприятиме раціональнішому перерозподілу кадрів і фінансових коштів.

Таблиця 1.18.

Основні галузеві особливості сільського господарства і їх відображення в стратегічному плануванні

Особливості аграрного виробництва	Проблема	Відображення в стратегічному плануванні
Вплив природних факторів, підвищений ризик	Менш тісні зв'язки між затратами і результатами	Багатоваріантність і підвищена гнучкість стратегічного плану
Подовжений виробничий цикл	Сповільнена швидкість реакції на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі	Компенсація браку економічної мобільності стратегією нарощування економічної маси
Наявність численних диспропорцій та їх поглиблення за роки реформ	Недостатня інвестиційна привабливість, потреба у державній підтримці	Необхідність розробки державної стратегії розвитку АПК на регіональному рівні
Послідовний зв'язок виробничих структур в системі АПК	Залежність кожного наступного елемента агропромислового виробництва від попереднього	Необхідність погодження ряду стратегічних рішень з партнерами
Специфічні закономірності оптимального поєднання галузей	Обмежені можливості концентрації і диверсифікації	Особливий набір стратегічних альтернатив
Більш низький рівень розвитку продуктивних сил, їх деградація за роки реформ	Необхідність швидкого відновлення і нарощення ресурсного потенціалу	Пріоритетність стратегії розвитку матеріально-технічної бази
Відносна гомогенність зовнішнього середовища для підприємств однієї природно-економічної зони	Труднощі пошуку унікальних стратегічних відмінностей	Особливі вимоги до аналізу внутрішнього середовища підприємства (SNW – аналіз, бенчмаркінг і т. д.)
Специфічний комплекс маркетингу	Висока конкуренція, обмежені можливості і вплив на попит і т. д.	Пріоритетність стратегії переваги у витратах, зниження ролі маркетингової стратегії
Високий рівень соціальної відповідальності перед місцевим населенням	Недостатність орієнтації тільки на економічні показники розвитку	Розробка окремої функціональної стратегії соціального розвитку, широке використання соціальних індикаторів
Особливий соціальний і психологічний спосіб життя сільського населення	Недовіра і неготовність сприймати нове	Роз'яснення перспективності стратегічного підходу, інформування, мотивація

Результатами першого етапу впровадження системи стратегічного планування на підприємстві повинні стати: розробка концепції стратегічного планування, адаптованої для даного господарства, розповсюдження серед керівників і фахівців, зокрема середньої ланки, знань про принципи такого

планування і мінімальних навиків його застосування; створення в сільськогосподарстві атмосфери, сприятливої для впровадження системи.

Розроблена на базі моніторингу і прогнозу корпоративна стратегія визначає масштаби діяльності і стратегічну мету компанії, її тактичні завдання, а також обумовлює планування послідовності необхідних дій і ресурсів. Реалізація стратегії тісно переплітається з багатократним коректуванням планів в процесі зміни умов зовнішнього середовища і з стратегіями функціональних підрозділів.

Систематизація важливих галузевих особливостей для створення відповідної теоретико-методологічної бази стратегічного планування, на нашу думку, може дати проблемно-орієнтований підхід [6, С.15-16], результати використання якого представлені в табл. 1.18.

Очевидно, що приведений перелік особливостей, проблем і можливостей їх вирішення далеко не повний. Потрібно розглянути складну структурну будову аграрного сектора, вивчити проблеми взаємин сільськогосподарських організацій і селянських господарств і врахувати їх в процесі розробки стратегії розвитку агробізнесу. Результати проведеного дослідження свідчать, що методологічна база, яка має бути покладена в основу формування сучасної стратегії планування аграрної сфери України, не є остаточно сформованою та потребує свого подальшого удосконалення.

Насамперед, необхідно виробити нові підходи в концепції стратегічного планування, які б відповідали галузевим особливостям та співпадали з євроінтеграційними прагненнями.

Також незаперечним є той факт, що успішна реалізація будь-якої стратегії можлива лише за умов наявності ефективного механізму її забезпечення. Головними складовими такого механізму є нормативно-правове, інституційне, організаційне, фінансово-економічне, кадрове, інформаційне та науково-методичне забезпечення.

Окремого дослідження заслуговує віддзеркалення специфіки маркетингу в стратегічному плануванні, питання фінансової стратегії та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗА РОЗДІЛОМ 1.

1. Аксьонова Л.О., Кальченко Л.В. Розвиток приватної освіти як інституту ринкової економіки // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Вип. 179. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 163-167.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / Пер. с англ. - М.: Экономика, 1989. – 519 с.
3. Бажал І. Гостинець гостеприимства. Круглий стол на тему «Проблеми підготовки кадрів для гостиничного господарства» // «Дзеркало тижня». – №18 (546). – 2005.
4. Бальцерович Л. Свобода і розвиток: економія вільного ринку. Пер. з польськ. - Львів, 2000.
5. Банникова Н., Ермакова Н. Стратегическое планирование в инновационно активных предприятиях аграрной сферы // АПК: экономика, управление. – 2005. - №2. – С.31-36
6. Банникова Н. В. Особенности стратегического планирования аграрного производства // Достижения науки и техники АПК. – 2004. - №11. – С. 15-16.
7. Барабашук О.К. До проблеми захисту вітчизняного товаровиробника // Галицькі контракти, №25, 2003. - С.26-28.
8. Барнз В., Ледебур Л. Нові регіональні економіки. Пер. з англ. А. Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 196 с.
9. Бей О. Теоретичні підстави міжнародної інтеграції. – Мюнхен: Український вільний університет, 1985. – 80 с.
10. Бесєдін В.Ф. Мультимодельне сценарне прогнозування макроекономічних показників розвитку економіки // Економіка України: проблеми економічного розвитку. Колективна монографія. / За ред. В.Ф. Бесєдіна, А.С. Музиченка. – К.: НДЕІ – 2007. – С. 34–38.
11. Богданович В., Семенченко А. Формалізація стратегічного планування у сфері державного управління // Економіка України. – 2007. - №2. - С.13 -26.
12. Власкин Г.А. Промышленная политика в условиях перехода к инновационной экономике: Опыт стран Центральной и Восточной Европы./Г. Власкин – М.: Наука, 2006. – 246 с.
13. Гальчинський А., Львовчкін С. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України. // Економіка України. – 2004. - №6. - С.4-11.
14. Гесць В. М. Економіка України: моделі, реформування, зміна структури та прогноз розвитку. – К.: ІНДУС при КМ України, 1993.
15. Грейсон Дж., О'Делл К. Американський менеджмент на порозі ХХ ст. – М.: Економіка, 1991. - 352 с.
16. Дацок С. Функции государственной стратегии // <http://www.niss.gov.ua>
17. Дмитренко Г.А. Антропосоціальні пріоритети раціонального використання трудових ресурсів в Україні // Наукові доповіді. – К.: РВП СУ НАН України, 2005. – Т. 1. - С. 277-286.
18. Дмитренко Г.А. Формування соціального (громадського) суспільства в Україні на основі антропосоціального підходу // Українські аспекти соціальної роботи: Збірник. - К.: МАУП, 2006. – С. 59-78.
19. Довгострокове прогнозування територіального економічного розвитку Росії. Методологічні основи і прогноз на період до 2015 року / Під ред. д.з.н., проф. Б.М. Штульберга. М.: СОПС, 2002.
20. Додин С. Нетарифное регулирование в таможенной практике Украины // Митна справа. - 1999. - №2. - С.29-35.
21. Драгунова Т.А., Майданік І.П., Чвертко Л.А. Потенціал робочої сили у курортно-рекреаційній і туристичній сфері // Матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою». – Видавничий центр АУІТ «АРИУ». – Бердянськ. – С. 85–87.
22. Дудченко О.В. Соціальна спрямованість стратегічного планування // Формування

ринкових відносин в Україні. – 2004. - №9. – С.232-234.

21. Дудченко О.В. Стратегічне планування в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. - №5. – С.24-31.

24. Економіка Сполучених Штатів. Нарис. - Вашингтон: Інформаційне агентство Сполучених Штатів, 1991 – 212 с.

25. Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку/ За ред. акад. НАН України В.М. Гесіяца. К. Ін-т економічного прогнозування. «Фенікс». 2003. – 1008 с.

26. Економічна енциклопедія: У трьох томах. За ред. кол., С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавництво центр «Академія», 2002.

27. Гершенко В.Г. Основи соціальної економіки. Популярний курс. - К., 1997.

28. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної науки. //Економіка України. – 2005. - №1. - С.19 -27

29. Закон України «Про Туризм» // «Офіційний вісник України». – №50. – 2003 р.

30. Исикава Каору. Японские методы управления качеством / Пер. с англ. – М.: Экономика, 1998. – 215с.

31. Канищенко Г. Стратегічний менеджмент. - К.:Знання, 2000. – 56 с.

32. Керівництво по складанню таблиць «Витрати-випуск» / Пер. з англ. Російське статистичне агентство. Нью-Йорк: ООН, 1999.

33. Кодекс Законів про Працю. zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08

34. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток/Економіка України №3, 2008, с. 84-91.

35. Красильщиков В.А. Вдогонку за прошедшим веком. – Москва, 2002. - С.129-130.

36. Крючкова І. Аутсайтери і лідери. Ціна п'ятивідсоткового економічного зростання в Україні // Дзеркало тижня. – №29 (608). – 2006.

37. Крючкова О.Н., Попов Е.В. Классификация методов ценообразования // Маркетинг в России и за рубежом, 2002. – №4.

38. Куделя П.О. Вища школа регіону як об'єкт соціального управління: Монографія. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2002. – 272 с.

39. Кузнецов В. Социология безопасности. - Москва, 2003. – 272 с.

40. Кутузов М.А. История тарифообразования. Бесспорная оплата. <http://www.fstrf.ru/intrest/2>

41. Кучма Л.Д. Про найголовніше. – К.: 1999. - С. 6-7.

42. Левченко О. Якість трудового потенціалу як визначальна умова конкурентоспроможності робочої сили // Україна: аспекти праці. – 2005. - №6. - С. 12-16.

43. Леонтьев Ст. і ін. Дослідження структури американської економіки. М.: Держкомвидат. - 1958.

44. Липсиц И.В. Коммерческое ценообразование. — М.: БЕК, 2000.

45. Лука О. Регулювання експортно-імпоротної діяльності з урахуванням порівняльних переваг сільського господарства України: Дис. канд. екон. наук: 08.02.03.- Національний аграрний університет. - К., 2004 -182 с.

46. Ляско В. Стратегическое планирование как ключевой фактор глобального экономического развития // Международная экономика. – 2006. - №3. – С.29-43.

47. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс. Т.2. М., «Республика», 1992, с.400.

48. Методичні рекомендації з прогнозування показників таблиць «витрати-випуск» (міжгалузевого балансу). – К.: Мінекономіки України. 2005. - 80 с.

49. Минцберг Г., Куинн Дж.Б., Гошал Л. Стратегический процесс.- СПб., «Питер», 2001. - С.38-40.

50. Мінасян Г. Алгоритми узгодження міжгалузевих прогнозів / У кн.: Програмно-цільовий підхід в плануванні розвитку галузевих комплексів. Новосибірськ: Наука, 1979.

51. Мэнкью Г.Н. Принципы экономики. Пер. с англ. - СПб., 1999.

52. Николаев І.Г. Аналіз і прогноз міжгалузевих зв'язків. М.: Економіка, 1981.
53. Ноздрева Р.Б. Основные методы ценообразования японских фирм // Маркетинг. — 1995. — №2. — С. 40—57.
54. Опеньшев С. Зарубежный опыт государственного аграрного протекционизма // Международный сельскохозяйственный журнал. -2004-№1. - С.3-8.
55. Педос М. Торгові партнери України. - К.: 1998. -129 с.
56. Перехідний період в Україні та в Росії. Політика, економіка, етносоціальні процеси // Конференція українських і російських випускників освітніх програм США.— К., 1999.— С.121-138.
57. Подплетний В.В. Підходи до визначення джерел та напрямків фінансування відтворення робочої сили // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 34. — Донецьк, ДонНТУ, 2001. — С.131-137.
58. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. — К.: Генеза, 1997. —340 с.
59. Попов Е.В. Теория маркетинга. — Екатеринбург: ИПК УГТУ, 2000.
60. Попова В.В. Міжгалузеві орієнтири розвитку в Україні // Статистика України. — 2007. - №3. - с.44-50.
61. Приходько Т.І. Міжгалузевий баланс як метод визначення цінових та структурних деформацій в економіці України // Економіка та прогнозування. — 2000. - №1. - С. 59-69.
62. Прогнозування і розробка програм: Метод. посіб./ В.Ф. Беседін та інші; за ред. В.Ф. Беседіна. — К.: Наук. світ, 2000 — 468 с.
63. Про стратегію розвитку України: до розробки проекту «Україна – 2010» // Стратегічна панорама, №1-2. — 1998.
64. Райхлин З. Основы экономической теории. Макроэкономическая теория ВВП (кейнсианский подход). — М., 1997.
65. Родионова А.Н., Руднева Ю.Р., Пашин С.Т. Методы расчета цены на новый товар // Маркетинг в России и зарубежом. — 2001. — №2. — С. 34—45.
66. Самуэльсон П. Экономика. М., «Прогрес», 1964.
67. Сітнікова Н.П. Стратегічні документи соціально-економічного розвитку: міжнародний досвід і орієнтири для України / Економіка України: макропроблеми розвитку: колективна монографія. / Відп. ред. В.Ф. Беседін, А.С. Музиченко. — К.: НДЕІ, - 2008. — С.17-33.
68. Скибінський С. В., Іванова Л. О., Моргун О. Ф. Маркетинг готельних послуг. — Л.: Видавництво Львівської комерційної академії, 2000. — 246 с.
69. Слепов В.А. Попов Б.В. Вопросы комплексного подхода к ценообразованию в новых экономических условиях. — М.: Система, 1994.
70. Солошенко М.В. Контрактно-ценовая политика в маркетинге: <http://www.marketing.spb.ru/read/kurs/index.htm>
71. Спецвыпуск. Внешняя торговля // Бизнес, 2000, №15.
72. Статистичний щорічник за 2001 рік / Держкомстат України: За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Консультант. 2002. - 592 с.
73. Статистичний щорічник за 2006 рік / Держкомстат України: За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Консультант. 2007. - 576 с.
74. Стоянова Е.С. Финансы маркетинга. — М.: Перспектива, 1994.
75. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004 – 2015 роки // www.zakon.rada.gov.ua/signal/strateg.Pdf
76. Терещенко С.Основи митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекономічної діяльності. - К.: ЗАТ «Август», 2001. — 442 с.
77. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. — К.: Основи, 2002. — С. 197-199.

- 78 Удовник С. Л. Государственность Украины: истоки и перспективы. – К.: Ваклер, 1999.
- 79 Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. - К.: Знання, 2002. - 190 с.
- 80 Харрод Р.Д. К теории экономической динамики, М., 1959.
- 81 Ценообразование. Под ред. В.А.Питетелев, А.Ю.Давыдов, А.В.Молчанов. - М.: Дека, 1994. - 52 с.
- 82 Цены и ценообразование / Под ред. В.Е. Есипова. — СПб.: Питер, 2000.
- 83 Цимбал О.І. Особливості використання категорії конкурентоспроможність стосовно ринкової сили в умовах функціонування економіки перехідного типу // Зайнятість та ринок праці. Фіх. міжвід. наук. зб. – Вип. 9. – К., 2006. – С. 216-227.
- 84 Чипішохоян П. Методологические проблемы стратегического планирования развития интегрированных корпоративных структур // РЭЖ. –2000. - №9. – С. 67-74.
- 85 Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на перехідному етапі // Економіка України. – 2004.- №4. - С.15-23
- 86 Шаров Ю.А. Стратегічне планування в соціально-технічних системах і в місцевому економічному розвитку Навч. посіб. – К.: Вид-во УАДУ, 1996. – С. 67-70.
- 87 Шумпетер Й. Теория экономического развития. Пер. с нем. – М. 1982.
- 88 Щукін Б.М. Методологія прогнозування ВВП, як результат та ресурс економіки // Колективна монографія. Економіка України: інвестиційно-інноваційні проблеми розвитку / За ред. В.Ф. Беседіна, А.С. Музиченко – К.: НДІЕ – 2006. – С.139–154.
- 89 Chandler A.D. Strategy and structure. – Camridge: chapters in the history of the industrial enterprise: MIT Press-Boston, 1962. – P.148 - 463
- 90 Cleveland H. Birth of a New World: An Open Moment for International Leadership. – San Francisco: Jossey – Bass, 1993.
- 91 [http:// minagro.gov.ua](http://minagro.gov.ua)
- 92 Human Development Report – N.Y., 1999. - P. 201-202.
- 93 UNCTAD Handbook of Statistics [Електронний ресурс]. – 2008. - Режим доступу: <http://unctad.org>